

Sovon *nieuws*

*Kleine Zwanen overwinteren
steeds oostelijker*

Ook in dit nummer:

Veel bijzondere broedgevallen in 2021
Bessen tellen in het Jaar van de Merel
Wilde en Kleine Zwaan vergeleken
Uilenbal als foto van het landschap
Halsbandparkieten en PTT

34e jaargang • december 2021

A photograph of a man with grey hair and glasses, wearing a dark jacket and a backpack, looking through binoculars. He is leaning on a metal railing. The background shows a blurred industrial or construction site with tall metal structures under a clear blue sky. A white circular sign with a black center is visible on the right.

Uit het **veld**

Ook dit jaar telt Marcel Bingley rond Kerst zijn PTT-route weer. Voor de achttiende keer op rij maakt hij zijn 'fietsrondje voor de wetenschap'. Dankzij de gegevens van deze en bijna 700 andere routes kunnen we de aantalsontwikkelingen van overwinterende vogels goed volgen. Niet alleen in natuurgebieden, maar in het hele Nederlandse landschap. Dan sta je als teller dus ook zomaar even op een sluis te kijken.

Lees verder op pagina 18.

Foto: Peter Eekelder

Sovon-Nieuws

In Sovon-Nieuws berichten we over de vereniging, de vogeltellingen en overige zaken betreffende vogels, met de nadruk op Nederland. Bij de samenstelling van artikelen betrachten we uiterste zorgvuldigheid. Sovon is niet aansprakelijk voor eventuele fouten die in deze uitgave voorkomen. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Redactie

John van Betteray, Loes van den Bremer, Albert de Jong, Marwa Kavelaars en Marcel Wortel.

Fotoredactie: Harvey van Diek.

E-mail: redactie@sovon.nl

Lidmaatschap

Leden ontvangen viermaal per jaar Sovon-Nieuws. Zie voor lid worden en diverse tarieven sovon.nl/lidmaatschap

Bureau

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1,
6525 ED Nijmegen.

Tel: 024 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

IBAN: NL37 TRIO 0391 2031 85

Lay-out:

Haas ontwerp
van Groot tot Klein

Druk:

Veldhuis Media BV

Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier en verstuurd in recyclebare folie van suikerriet. ISSN 1383-0635.

Foto omslag:

Kleine Zwanen. Foto: Cor Fikkert

Inhoudsopgave

6 Zeldzame broedvogels 2021

Veel Rode Wouwen, Steltkluten en Pontische Meeuwen en succesvolle Struikrietzangers en Koereigers.

10 2022: het Jaar van de Merel

Het aantal Merels neemt in steden en bossen af. We gaan het broedsucces en de voedselsituatie beter bekijken; doe mee.

12 Verschillen bij twee zwanen

Wilde Zwaan en Kleine Zwaan. Hun verspreidingsgebieden en populatieontwikkelingen lijken in niets op elkaar. Wat laten tellingen en onderzoek aan deze soorten zien?

16 In de klei: Een uilenbal als foto van het landschap

Hans Donkers stort zich vol op de determinatie van opperarmbeentjes van vogels in braakballen en andere prooiresten van roofvogels en uilen. 'Niemand bleek mij daarbij te kunnen helpen, dus heb ik zelf maar een referentiecollectie opgebouwd.'

18 Halsbandparkieten: afname binnen toename?

De eerste Halsbandparkieten broedden in 1968 in Nederland. Het PTT (Punt-Transect-Tellingenproject) laat zien hoe de aantallen zich ontwikkelen, maar ook hoe de soort zich steeds verder over de Randstad heeft verspreid.

20 Vogels tellen: je hoeft er de wijk niet voor uit...

Vogels kijken en tellen was nog nooit zo dichtbij, mede doordat we vanwege de pandemie vaker thuis waren.

De afgelopen tijd stroomden Gaaien ons land binnen. Zijn ze verder getrokken? De aantallen lijken nu weer gemiddeld.
Foto: Ran Schols

»

Zijn boeken nog van deze tijd?

Op de recente Landelijke Dag zijn weer verschillende nieuwe boeken gepresenteerd, waaronder de Sovon-boeken *Verschenen of verdwenen* en *Veldgids vogels vergelijken*. Veel moois met fascinerende inhoud, geweldig vormgegeven en met volop fantastische foto's en illustraties. Alleen al daarom was het erg jammer dat we de Landelijke Dag digitaal moesten doen, al was de boekbespreking van Rob Buiters met enkele auteurs ook online een leuk en informatief deel van het programma.

Bij elke boekuitgave komt weer de vraag omhoog of boeken hun langste tijd niet hebben gehad. Is het nog wel van deze tijd om een boek uit te brengen als veel andere communicatievormen en informatiekanaal ons ten dienste staan? Deze vraag wordt overigens ook binnen Sovon geregeld gesteld: het Sovonbestuur heeft bijvoorbeeld gepolst of een boek wenselijk was nadat het veldwerk voor de Vogelatlas was afgerond. Ook vanuit de Ledenraad rijzen twijfels of het nog wel verantwoord is om zoveel papier te gebruiken als je de informatie ook anders kan presenteren.

Het is goed dat dit ter discussie wordt gesteld, het houdt ons en anderen scherp. En ons antwoord daarop is volmondig 'ja'. Voor ons spelen andere media natuurlijk een rol, maar dan in combinatie met een boek. Bij de Vogelatlas hebben we ervoor gekozen om meer kaarten dan in het boek konden worden opgenomen via de website toegankelijk te maken. Het is wat Sovon betreft niet of-of maar en-en; boeken blijven door hun mogelijkheden van verdieping en het bij elkaar zetten van inhoud en illustratiemateriaal heel waardevol. In toenemende mate zullen de mogelijkheden van andere communicatiekanalen worden meegenomen bij de opzet en inhoud van nieuwe boeken. Zo kun je vanuit de *Veldgids vogels vergelijken* via QR-codes gemakkelijk vogelgeluiden beluisteren op onze website.

Maar er speelt natuurlijk ook nog iets anders. Gezien de enorme belangstelling voor de Vogelatlas (oplage inmiddels meer dan 21.000!) mag je ook concluderen dat mensen nog altijd graag een boek in handen hebben, voor op tafel, in de trein of het nachtkastje: een tablet of telefoon is simpelweg geen alternatief. Het bladeren en lezen in een boek is voor velen toch een ultiem genoegen. Wij kijken daarom uit naar nieuwe uitgaven, waaronder de kloeke tweedelige *Avifauna Zeelandica*, ondertussen volop genietend van wat er onlangs aan boeken is verschenen!

— **Theo Verstrael**

directeur Sovon

Vraag een
extra exemplaar
aan via
de website

Zeldzame broedvogels 2021: veel Rode Wouwen, Steltkluten, Pontische Meeuwen en succesvolle Struikrietzangers en Koereigers

Het jaar 2021 leverde veel bijzondere broedgevallen op. Hieronder wat nieuwtjes uit het Meetnet Broedvogels, aangevuld met onder meer informatie via werkgroepen en waarneming.nl. Niet alles is al geverifieerd en het volledige overzicht komt te zijner tijd in het jaarrapport dat aan alle broedvogeltellers wordt toegezonden.

Zwanen t/m rallen

Het paartje **Wilde Zwanen** van ZW-Drenthe, herkenbaar aan kleurringen, verhuisde in maart naar het Diependal (3 jongen). Daarnaast broedde een paar in het Fochteloërveen (4 jongen).

Voor **Ijseenden** konden broedpogingen niet worden bevestigd, maar op zowel de Marker Wadden als bij Lienden Gl, de broedgebieden uit 2019-20, verbleef een (baltsend) paartje.

In Friesland broedden 8 paar **Nonnetjes**, het hoogste aantal sinds de vestiging in 2010, waarvan er 7 jongen kregen.

Na een 'dip' in 2020 (7-8 territoria) kwam het aantal **Roodhalsfuten** weer op peil met in ieder geval meldingen in Diependal Dr (11; 17 pulli), Ameland (2-3), Drontermeer (1) en Zalk Ov (1).

Met minstens 30 territoria was 2021 een prima jaar voor **Woudapen**.

Spectaculair is de vestiging van **Koereigers** in De Wieden Ov. Op 1 juni werden drie bezette nesten gevonden in een prachtige kolonie met Purperreigers (154 nesten), Grote Zilverreigers (81), Blauwe Reigers (65), Aalscholvers (34), Kleine Zilverreiger (1) en mogelijk Kwak (1). Op 6 augustus werd er een jonge Koereiger gefotografeerd (Natuurmonumenten). Dit betekent, eindelijk, het eerste

✧ *Wilde zwanenpaar met jongen in het Fochteloërveen.*
Foto: Judith Bouma-Litjens

geslaagde broedgeval in ons land na dat van 1998 (De Wieden, mislukt in jongenfase) en 2006 (Braakman ZL, mislukt in eifase).

Twee paar **Grote Aalscholvers** broedden met 13 paar 'gewone' Aalscholvers op een strekdam in de Oosterschelde.

In de Biesbosch hadden vijf **visarend**paren een nest waarvan drie paren succesvol waren met in totaal 8 jongen. Ook in Gelderland bouwde een paar een nest, maar het kwam niet tot eileg.

De **Blauwe Kiekendief** is tegenwoordig één van de zeldzaamste roofvogels van het land. Alleen op Texel (3), Terschelling (3) en in de Groningse akkers (2) zaten paren.

Na een reeks van vier jaren met broedpogingen ontbrak de **Steppekiekendief** dit jaar.

Met zeker 32 nesten was het een recordjaar voor **Rode Wouwen** (Overijssel 12, Limburg 10, Gelderland 7, Drenthe 2, Groningen 1). In 14 gevallen vlogen jongen uit. Opvallend is het ontbreken in regio's die in 2020 nog wel bezet waren: Veluwe (waar dat jaar

« *Voor het eerst succesvol broedende Koereigers in ons land. Auken, De Wieden, voorjaar 2021.*
Foto: Siegfried Woldhek

een nest werd verstoord) en Noord-Brabant (Stef van Rijn e.v.a.). Voor zover bekend kwamen twee paartjes **Zwarte Wouwen** tot broeden (Oost-Brabant en Zuid-Limburg).

Er werden 17 broedende **zeearenden**paren vastgesteld. Daarnaast bleef het bij drie paren onduidelijk of er is gebroed. Vijftien jongen werden vliegvlug. De nesten lagen in het Beneden-Rivierengebied (1), IJsselmeergebied (6), Noord-Nederland (4), Rivierengebied (1) en ZW-Nederland (5; Werkgroep Zeearend).

Met 45 roepende mannetjes was het opnieuw een matig jaar voor de **Kwartelkoning**. Ruim de helft van de vogels zat in Overijssel (10), Groningen (9) of Friesland (8).

In de Weerribben riepen minstens 3 **Klein Waterhoenders**, solitaire vogels zaten bij Zevenaar Gl en in de Onnerpolder Gr (vrouwje).

Kleinst Waterhoenders werden gehoord in het Zuidlaardermeergebied Gr (9), Weerribben Ov (2), Dannemeer Gr (2), Diever Dr (2), Eastermar Fr, De Wieden Ov, Breukeleveen NH en Reeuwijk ZH.

Kraanvogel t/m uilen

De natte zomer was gunstig voor **Kraanvogels**. De populatie groeide verder naar 46 territoriale paren (2020: 42), waarvan er 40 eieren kregen en 24 jongen. Er werden 21 jongen vliegvlug (2020: 12) (H. Feenstra e.a.). Het eerste broedgeval voor onze zuiderburen vond plaats in (Belgisch-)Limburg waar twee kuikens werden gezien in de Vallei van de Zwarte Beek (natuurpunt.be).

Met minstens 75 broedparen was het een recordjaar voor de **Steltkluut**, ruim boven het topaantal in 2017 (51). De paren zaten in Friesland (26), Zeeland (18), Groningen (8), Zuid-Holland (7), Drenthe (5), Utrecht (4), Flevoland (3), Noord-Holland (2), Overijssel en Noord-Brabant (beide 1).

In een kolonie met vooral Kokmeeuwen (3900 paren) en Visdieven (450) bij Harlingen Fr werd begin juni een broedende **Dwergmeeuw** gefotografeerd, het eerste broedgeval in Friesland sinds 2004.

De nieuwkomer **Pontische Meeuw**, waarvan in 2012 het eerste nest (mengpaar) werd gevonden, doet het erg goed. Onderzoek op een strekdam bij Lelystad leverde 45 paren en 43 nesten op (incl.

⚡ Een recordjaar voor Steltkluten. Sint Laurens, 24 juni 2021.
Foto: Marcel Klootwijk

⚡ Broedende Dwergmeeuw bij Harlingen, 6 juni 2021.
Foto: Diederik Kok

paren met een hybride vogel of Zilvermeeuw als partner). Op De Kreupel in het IJsselmeer werden 39 nesten geteld. 'Ponten' broedden ook in de Stevolplas Lb (zuiver paar), nabij Rijswijk-Gl (zuiver paar en mengpaar), in het Haringvliet (zuiver paar en mengpaar) en mogelijk bij de Bocht van Molkwar-Fr (2) en op een dak in Zwolle (1; met een pas uitgevlogen jong 500 meter verderop).

Witwangsterns broedden voor het tiende opeenvolgende jaar in Noord-Nederland. In het Zuidlaardermeergebied werden 66 nesten gemeld. Twee paren in de Onlanden betekende een nieuwe broedvogel voor het gebied.

Witvleugelsterns broedden tussen de Zwarte Sterns in de Zouweboezem ZH (1; minstens 2 jongen vliegvlug) en de Oostpolder bij het Zuidlaardermeer (2 paar). Eerdere zuivere broedgevallen vonden plaats in 2007 (4), 2014 (7), 2015 (4) en 2019 (1).

Opvallend is de waarneming van een adulte **Zeekoet** met een niet-vliegvlug jong vanaf trektelpost Camperduin NH op 5 en 13

⚡ Witvleugelstern voert jong. Zouwebezoem, 22 juni 2021.
Foto: Arjan Dwarshuis

september, mogelijk de eerste meldingen ooit vanaf het vasteland van zo'n duo. Van deze soort is bekend dat adulte vogels (meestal het mannetje) met een jong meer dan 300 km kunnen zwemmen vanaf de kolonie (C.J. Camhuysen, Ardea 90-1). Waarschijnlijk waren deze vogels dan ook afkomstig uit een Engelse kolonie.

Een roepende **Dwergooruil** 'verstoorde' vanaf 20 mei de nachtrust van omwonenden in een woonwijk in Delft. Op 8 juni werd de vogel, waarvan duidelijk was dat hij een ring droeg, gevangen (op 15 augustus 2020 als eerstejaars vogel geringd in N-Italië). De vogel bleef tot 13 juni.

Wie had er in 2011 (9 paar) gedacht dat we tien jaar later 54 paar **Oehoe** zouden hebben? Voor het eerst werd er één paar gemeld in Zeeland, de overige zaten in Limburg (24), Gelderland (9), Noord-Brabant (8), Overijssel (8), Drenthe (4) en Noord-Holland (1). Van de 40 nesten die goed gevolgd konden worden mislukten er 6, er werden minimaal 82 jongen geboren (OehoeWerkgroep Nederland).

In april-mei werd een paartje **Dwerguilen** vastgesteld op de Veluwe waarvan het mannetje veelvuldig riep.

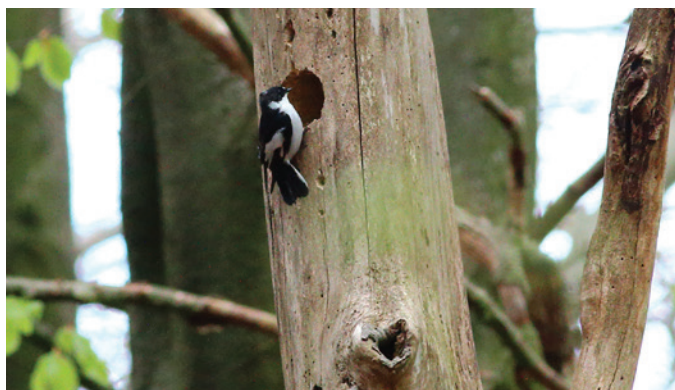
De koude periode met vorst en sneeuw in februari zorgde voor een forse afname van het aantal **IJsvogels**. In de nu beschikbare gegevens van 112 telgebieden waar in zowel 2020 als 2021 werd geteld, verdween bijna tweederde van de territoria (307 resp. 106).

Op twee plaatsen in Limburg kwamen in totaal zeker 7 paren **Bijeneters** tot broeden. Op één plek mislukten de nesten door het extreem hoge water in juli. In Gelderland broedde mogelijk nog een paar (Werkgroep Bijeneters Nederland).

In Noord-Limburg broedde een paar **Hoppen** in een steenuilen-kast (8 eieren; nest verlaten), het derde zekere broedgeval deze eeuw (De Hamert 2012, Amsterdamse Waterleidingduinen 2020). In De Kempen NB werden opvallend veel Hoppen gemeld: minstens 5 territoria naast enkele locaties waar korte tijd een roepende Hop verbleef. Bij het enige zekere broedgeval bracht een paar 3 jongen groot, het nest lag net in België op Plateaux-Hageven (T. Heijnen, Blauwe Klauwier 47-4). Elders in Noord-Brabant werd nog één territorium gemeld (roepende vogel 1-12 juni). Roepende vogels zaten één of enkele dagen in Friesland, Overijssel, Gelderland, Utrecht en Midden-Limburg. Met minstens zeven territoria gaat dit jaar de boeken in als het beste deze eeuw (was 2020 met 5). **Middelste Bonte Spechten** veroveren nu ook Drenthe (65 territoria, 2020: 34-38). Onder de bezielende leiding van Ben Hulsebos is de Twentse populatie vanaf 2004 (2 territoria) op de voet gevolgd. In 2021, het laatste jaar onder zijn coördinatie, werden maar liefst 411 territoria gekarteerd.

De week met fraai, streng, winterweer in februari lijkt lokaal voor een afname van het aantal **Cetti's Zangers** te hebben gezorgd zoals in de Reeuwijkse Plassen (12, was 29 in 2020), Boezems Kinderdijk (7, was 30) en Gelderse Poort (30, was 42). Elders nam het aantal echter toe, bijvoorbeeld Drontermeer (10, was 7) en

♣ *Balkanvliegenvanger als nieuwe soort voor Nederland. Veluwe, 7 mei 2021.*

Foto: Rick Boerboom

♣ *Jonge Ijsvogels. De ijsvogelpopulatie kreeg eind februari een forse klap door de kou. Rekken, 21 augustus 2021.*

Foto: Gejo Wassink

Rottemeren-Zevenhuizerplas (30, was 22). In de, nu beschikbare, 135 telgebieden waar beide jaren geteld is, werden 532 resp. 514 territoria geteld (-3%). Deze stabilisatie na de winterse periode valt op, de afgelopen vijf jaren groeide het aantal met gemiddeld 28% per jaar.

Een vrouwtje **Iberische Tjiftjaf** had samen met een Tjiftjaf een nest in bij Katwijk ZH. Bij Spaarndam NH waren intrigerende waarnemingen van voedseltransport van een (mannetje) Iberische Tjiftjaf. Het ging mogelijk om een gemengd broedgeval met een Tjiftjaf, maar bewijs ontbreekt.

Een **Bergfluits** zong 15 mei tot zeker 17 juni op de Veluwe bij Nieuw-Milligen en een hybride Bergfluits x Fluits zong enkele weken lang bij Vrouwenpolder ZL. Beide vogels bleven voor zover bekend ongepaard.

Een zingende **Balkanvliegenvanger** van 6 tot en met 10 mei op de Veluwe betekende een nieuwe soort voor Nederland.

Op de noordpunt van Texel broedde het eerste zuivere paar **Struikrietzangers** in ons land. Begin augustus werden er drie jongen gevoerd (dutchbirding.nl). In 1998 broedde een man Struikrietzanger samen met een vrouw Bosrietzanger nabij Nieuwegein (2 jongen). Een Struikrietzanger in het Noord-Hollands Duinreservaat (2-26 juni) was mogelijk gepaard met een Bosrietzanger maar als het al tot een broedgeval is gekomen, was dat niet succesvol. Ongepaarde vogels zongen wekenlang in de Ooijpolder Gl en bij Waddinxveen ZH.

Met minstens 16 territoria was het een goed jaar voor de **Orpheus-spotvogel**. In 2010-18 werden er 2-7 per jaar gemeld, in 2019-20 11 resp. 12.

Lange tijd zingende **Grauwe Gorzen** zaten bij Rouveen Ov en Roermond Lb.

Mocht u nog gegevens van zeldzame broedvogels hebben, dan ontvangen wij die graag. Het rapport over 2020 valt komend voorjaar bij alle broedvogeltellers in de bus.

Tot slot wil ik graag alle tellers, districtscoördinatoren, soortwerkgroepen en terreinbeheerders hartelijk bedanken voor hun inspanningen!

— **Arjan Boele**

Lente steeds stiller

Recent geschreven

Elke nieuwe lente brengt wat minder geluid. De ochtendkoren van zingende vogels in zowel Europa als Noord-Amerika worden namelijk minder luid en gevarieerd. Dat blijkt uit een grootschalig internationaal onderzoek in Nature Communications, onder leiding van de University of East Anglia en met medewerking van Sovon Vogelonderzoek Nederland.

De afname in diversiteit en intensiteit van vogelzang in de vroege ochtend is een gevolg van het verlies aan biodiversiteit en de daarmee samenhangende verandering van vogelgemeenschappen. Aangezien mensen vaker vogels horen dan zien, is de vermindering van de kwaliteit van het natuurlijke vogelkoor waarschijnlijk een belangrijke manier waarop mensen het aanhoudende verlies aan biodiversiteit beleven.

Opnames van complete vogelkoren zijn schaars, zeker van situaties uit het verleden. De onderzoekers gebruikten daarom een nieuwe techniek om de soundscapes te reconstrueren. Hierbij werden gegevens van vogeltellingen van de afgelopen 25 jaar gecombineerd met geluidsopnames van individuele soorten in het wild. Dit leverde een historische reeks aan gereconstrueerde geluidslandschappen op van meer dan 200.000 locaties. Om deze met elkaar te kunnen vergelijken, gebruikten de onderzoekers verschillende maten. De diversiteit werd bepaald door te meten hoeveel verschillende geluidsfrequenties in de opnames voorkomen. Hoe groter de soortenrijkdom, hoe meer dit er zijn. Frequenties die onevenredig veel aanwezig zijn, wijzen juist weer op de dominantie van een beperkt aantal soorten. Het opgetelde volume binnen verschillende frequenties is gerelateerd aan de hoeveelheid vogels.

De verstilling van het vogelkoor blijkt over het algemeen het sterkst op plaatsen waar de afname in aantallen en/of soortenrijkdom van vogels het grootst is. De oorspronkelijke samenstelling van de lokale vogelgemeenschap en de mate waarin roep- en zangkenmerken van verschillende soorten elkaar aanvullen, spelen echter ook een belangrijke rol. Het verlies van Veldleeuwerik en Nachtegaal, die een rijk en ingewikkeld lied zingen, heeft bijvoorbeeld een grotere impact op de complexiteit van het vogelkoor dan het verlies van de rauwe roepen van kraaiachtigen of ganzen. Dit hangt bovendien af van hoeveel

Veldleeuweriken of Nachtegalen er op de locatie oorspronkelijk voorkwamen en naast welke andere soorten.

De jaarlijkse vogeltellingen uit Noord-Amerika zijn afkomstig van de North American Breeding Bird Survey. In Europa komen ze uit het Pan-European Common Bird Monitoring Scheme, waaraan ook de tellingen

van Sovon's Broedvogel Monitoring Project bijdragen. De geluidsopnames van de meer dan 1.000 soorten komen van xeno-canto, een online database met vogelgeluiden en -zang.

— Marcel Wortel

⤴ *Het verlies van de complexe zang van de Nachtegaal in het vogelkoor weegt zwaar.*
Foto: Marcel van Kammen

Morrison, C.A., Auniņš, A., Benkó, Z. et al. Bird population declines and species turnover are changing the acoustic properties of spring soundscapes. Nature Communications 12, 6217 (2021). Doi: 10.1038/s41467-021-26488-1

Scan de QR-code en beluister een voorbeeld van een soundscape uit het Verenigd Koninkrijk.

2022: *het Jaar van de Merel*

Waar een boom of struik staat is een Merel zelden ver weg. De van oorsprong schuwe bosvogel is overal in onze omgeving te vinden. Toch nemen de aantallen de laatste jaren sterk af. De recente besmettingen met het usutu-virus hebben daar een rol in gespeeld, maar in stedelijk gebied en bossen op de zandgronden was de achteruitgang al langer zichtbaar. Is daar te weinig voedsel? Daalt het nestsucces? Speelt de toenemende droogte een rol? We hopen daar in het Jaar van de Merel meer over te weten komen.

Waarom verdient één van de meest algemene vogels van Nederland speciale aandacht? Je zou zeggen dat de Merel zich prima kan redden, maar het feit dat een algemene vogel al een aantal jaren in aantal achteruit gaat, roept vraagtekens op. Een vraag die ook in het Jaar van de Wilde Eend centraal stond. Wat is er aan de hand met onze leefomgeving als zelfs algemene 'generalisten' als de Merel en de Wilde Eend het moeilijk krijgen?

In het Jaar van de Merel gaan we op zoek naar antwoorden en vragen we extra aandacht voor de invloed van onder andere ziektes, droogte en de inrichting van onze steden en dorpen. Omdat de Merel een algemene soort is die overal in Nederland voorkomt, kan iedereen aan het onderzoek meedoen. Er zijn projecten voor doorgewinterde vogeltellers, maar ook voor een breder publiek.

Nesten vinden en volgen

De achteruitgang van de Merel kan te maken hebben met een afnemend of ontoereikend broedsucces. Met name in stedelijk gebied zijn er aanwijzingen dat het broedsucces is gedaald. Dit is gebaseerd op gegevens die worden verzameld in het Meetnet Nestkaarten (NEM, Sovon/CBS). Inmiddels zijn gegevens beschikbaar van ruim 2.400 merelnesten. Gemiddeld gaat het om ongeveer 75 doorgegeven nesten per jaar sinds 1990, maar sinds 2005 komen gemiddeld nog maar 50 nestkaarten per jaar binnen. Om meer grip te

✦ *Merels: niet bepaald kritisch in hun nestplaatskeuze. De Westereen, 5 mei 2020*

Foto: Marcel van Kammen

krijgen op de verschillen tussen nestsucces in de stad en daarbuiten zijn er meer nestkaarten nodig.

In 2021 is al extra aandacht gevraagd voor het verzamelen van nestgegevens van de Merel. Dat heeft geen windeieren gelegd. Er zijn vorig jaar maar liefst 335 merelnestkaarten verzameld, vooral in bebouwd gebied. In 2022 willen we deze inzet natuurlijk vasthouden en met name in bossen uitbreiden. Nestonderzoek vereist alleen wel enige voorbereiding. In 2021 hebben we daarom een veldcursus merelnesten zoeken en een protocol 'merelnesten vinden en volgen' opgezet (zie kader). Het maximum aantal deelnemers was snel bereikt, maar door Covid-19 heeft de cursus niet plaats kunnen vinden. In 2022 gaan we in de herkansing. Meer info daarover volgt later. Ook minder ervaren vogelaars kunnen een nest in de tuin doorgeven. Elk nest telt!

Tellen in dorp en stadsrand

De populatieontwikkeling van zowel de broed- als winterpopulatie van de Merel worden goed gevolgd met de meetnetten BMP (broedvogels), MUS (stadsvogels) en PTT (wintervogels). Merels in tuinen worden ook goed geteld binnen Jaarrond Tuintelling. Het meetnet MUS is bij uitstek bedoeld voor broedvogeltellingen in stedelijk gebied, maar er zijn zeker regio's te benoemen waar meer tellingen welkom zijn. Met name in Zeeland, de dorpen buiten de

✦ *Een zingende Merelman duidt op een territorium. Daarin is mogelijk een nest te vinden.*

Foto: Harvey van Diek

stad Groningen, Limburg, Friesland en de kleinere plaatsen in Flevoland is het aantal tellingen gering. In de randen van steden en zeker in kleine dorpen en gehuchten, waar de bebouwendichtheid vaak lager is, zijn in het hele land meer telpunten gewenst.

Bessen tellen

Mogelijk dat de beschikbaarheid van voedsel in steden een rol speelt bij de afname van de Merel. Bebouwing neemt toe in ons land en er zijn volop tuinen die 'onderhoudsarm' worden betegeld in plaats van beplant. Daar valt voor Merels weinig te halen. Zij zien liever meer groen in de stad. De Merel- en Bessentelling vestigt hier de aandacht op. Welke vruchtdragende planten zijn populair bij Merels en tuinbezitters? Iedereen kan de struiken en bomen doorgeven waar de vogels van eten. Deze telling kan ook stimuleren om besdragende struiken en kleine bomen aan te planten in de tuin. Momenteel vindt binnen de Jaarrond Tuintelling al de 'Lijsters- en Bessentelling' plaats in de maanden oktober en november. In 2022 vindt deze telling het hele jaar door plaats. Er zijn namelijk bijna het hele jaar bessen beschikbaar in de tuin, beginnend met Klimop (steeds eerder rijp, al vanaf januari), Zoete Kers, Mahonie (juli), en ook Lijsterbes en Vlier zijn vroege soorten. En eten Merels ook bessen van nieuwere soorten als Callicarpa, Portugese Laurierkers, of sierappeltjes? Waar de broedvogeltellingen vooral zijn weggelegd voor vogelaars met enige ervaring, kan iedereen een nest in de tuin doorgeven en meedoen met de Merel- en Bessentelling.

Blijf op de hoogte

In de loop van deze winter zal gaandeweg steeds meer informatie verschijnen over de projecten die we zullen gaan uitvoeren binnen het Jaar van de Merel. Alle updates vind je op www.jaarvandemerel.nl. Houd deze website dus goed in de gaten en doe mee!

— Marcel Wortel

✚ *Net uitgevlogen, jonge Merel. Bennekom, 22 mei 2020.*
Foto: Theo Verstrael

✚ *Controle van een merelnest.*
Foto: Marcel van Kammen

Protocol merelnesten

Nesten bezoeken mag niet zomaar. Om nestonderzoek te kunnen doen, moet je geregistreerd zijn bij Sovon. Je krijgt dan een registratiebewijs dat je in het veld bij de hand kunt houden. Daarnaast is er speciaal voor het onderzoeken van merelnesten een protocol gemaakt, waarin wordt beschreven hoe je veilig merelnesten kan bekijken voor het onderzoek. Je vindt dit op sovon.nl/protocol-merelnesten

Verschillen bij twee zwanen

Wilde Zwaan en Kleine Zwaan. Twee overwinterende zwanensoorten die ondanks hun uiterlijke verschillen zelfs de ervaren vogelaar weleens verwarren. Hun verspreidingsgebieden en populatieontwikkelingen lijken echter in niets op elkaar. Wat laten tellingen en onderzoek aan deze soorten zien?

Groepjes witte zwanen in een winters landschap vragen altijd om een tweede blik. Welke soort is het? Knobbelzwanen, overwegend standvogels, laten zich op afstand vaak herkennen aan de neerwaarts gebogen nek en kop en iets uitgezette vleugels. Zijn er jonge vogels bij, dan hebben die een groot deel van hun eerste winter een bontgekleurd, bruinwit verenkleed en een grijze of lichtroze snavel. Omdat de zwanen er deels dezelfde voedselgewoontes op na houden zijn gemengde groepen met twee of zelfs drie soorten niet ongewoon. Steeds vaker zitten daar ook Wilde Zwanen bij, terwijl de Kleine Zwaan op veel plaatsen een zeldzame verschijning wordt.

Verschillende herkomstgebieden

Hoewel Wilde en Kleine Zwanen uiterlijk weleens lastig zijn te onderscheiden, verschilt hun herkomst duidelijk. De bij ons over-

winterende Kleine Zwanen broeden vooral op de toendra langs de Barentszee, met uitlopers tot in het uiterste westen van Siberië. In het najaar trekken ze via de Baltische Staten naar onze omgeving. In het voorjaar zijn de Baltische Staten opnieuw een belangrijke tussenstop. Voordat ze op de toendra arriveren, stoppen ze ook nog langs de Witte Zee in Rusland. Spectaculair was de ontdekking van een paar jaar geleden: gezenderde Kleine Zwanen uit het westen van Siberië, de Yamal-regio, bleken er verschillende overwinteringsgebieden op na houden: van Griekenland in het westen, via de Kaspische Zee en Centraal Azië tot in China in het oosten. Ze bestrijken daarmee een range van meer dan 8000 kilometer!

Wilde Zwanen broeden wel in de buurt van Kleine Zwanen, maar het zijn minder arctische vogels en het zwaartepunt van de verspreiding ligt op lagere breedte. Ze broeden in meren en moerassen, liefst met veel waterplanten en omzoomd met bomen en riet. Wilde Zwanen die in Nederland overwinteren komen vooral

✚ *Kleine Zwanen (links drie) zijn qua grootte ongeveer driekwart van Wilde Zwanen (rechts drie). De hoeveelheid geel in de snavel is een goed onderscheid. Bij Wilde Zwanen loopt het geel in een punt onder het neusgat door. Werkendam, 2 maart 2011.*

Foto: Albert de Jong

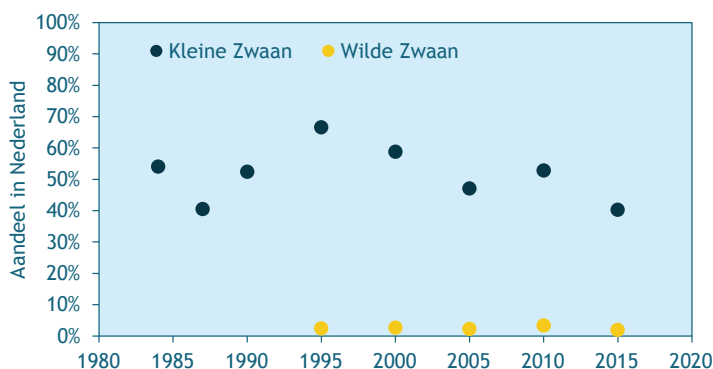

➤ *Aflezingen van Kleine Zwanen met pootringen en halsbanden laten zien dat ze hun winterkwartieren sinds 1970 zo'n 600 km oostwaarts hebben opgeschoven. Wijngaarden, 30 november 2010. Foto: Albert de Jong*

uit Noordwest-Rusland, Fenno-Scandinavië en de Baltische Staten. Slechts af en toe worden in Noord-Nederland vogels van de IJslandse broedpopulatie gezien (ringaflezingen), die vrijwel allemaal op de Britse Eilanden overwinteren. Nederland ligt voor de continentale Wilde Zwanen aan de uiterste zuidwestrand van hun winterareaal, waardoor de aantallen fluctueren al naar gelang de winteromstandigheden ten noorden en oosten van ons. Maar zelfs dan gaat het bij ons internationaal gezien om betrekkelijk kleine aantallen (figuur 1).

Uitbreiding bij Wilde Zwaan

Om groepen Wilde Zwanen te zien moet je vooral in de noordelijke helft van Nederland zijn. Het Lauwersmeer en de omliggende polders, de Drentse en Groningse Veenkoloniën, zuidelijk Drenthe, het westelijke deel van de Noordoostpolder, Oost-Flevoland en de Randmeren zijn het meeste in trek. In die regio zijn tellingen van 100-500 vogels niet ongewoon, terwijl het elders hooguit bij tientallen of enkele familiegroepjes blijft. Bij de midwintertelling in januari 2021 werden 2400 Wilde Zwanen geteld. Grotere aantallen van 4000 individuen of meer, worden voornamelijk in de wat

Figuur 1. Aandeel van de flyway-populatie van Wilde Zwaan en Kleine Zwaan dat in Nederland verbleef tijdens internationale simultaantellingen van de Swan Specialist Group.

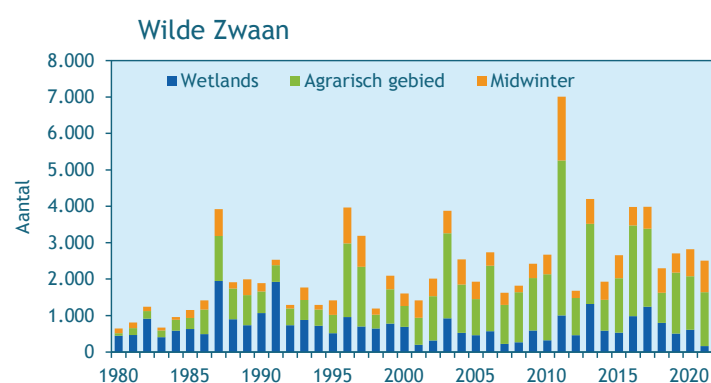
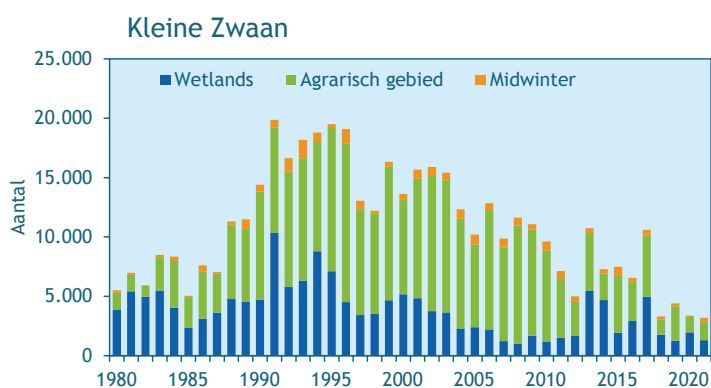
koudere winters gezien (figuur 2). Ook het landelijke recordaantal van bijna 7000 Wilde Zwanen in januari 2011 viel samen met zo'n koudeperiode. Dat tegenwoordig zoveel Wilde Zwanen 's winters ons land kunnen opzoeken is te danken aan de sterke toename van de flyway-populatie. Die groeide tussen 1995 en 2015 van 59.000 tot 138.500 zwanen, zo blijkt uit de internationale simultaantelling die eens in de vijf jaar wordt gehouden.

Tegendraads

Vanwaar die forse toename bij de Wilde Zwaan? Dat heeft te maken met de opvallende groei die de Europese broedpopulatie doormaakte. Wilde Zwanen stonden begin twintigste eeuw nog op de rand van uitsterven in Fenno-Scandinavië. Jacht, het rapen van eieren en kuikens hadden de populatie gedecimeerd. Maar dankzij wettelijke bescherming trad er in Finland en Zweden een snel herstel op. Daarnaast pasten de vogels hun voedselstrategie aan en profiteerden ze van de rijkdom aan gewassen op het boerenland, een fenomeen dat zowel in Amerika als in Europa veel plantenevende watervogels een boost gaf. In de afgelopen veertig jaar ging de opmars gestaag door en vestigden Wilde Zwanen zich in de Baltische Staten, Wit-Rusland en Polen. Kleinere aantallen broeden inmiddels ook in Denemarken, Duitsland, Groot-Brittannië, en sinds 2005 zelfs in Nederland. Een wat tegendraadse soort dus, die vanuit het noorden z'n areaal zuidwaarts uitbreidt. Bij veel soorten is dat door de opwarming van het klimaat juist andersom.

Kleine Zwanen op hun retour

Dat in sommige winters het aantal Wilde Zwanen in de buurt van het aantal Kleine Zwanen komt, had tien jaar geleden nog niemand durven voorspellen. De Kleine Zwaan hoort samen met Kleine Rietgans en Taigarietgans in het rijtje van watervogelsoorten die de sterkste afnames bij de Nederlandse wintergasten laten zien. Nog steeds pleistert een belangrijk deel van de flyway-populatie in Nederland, zij het wel met een dalende tendens (figuur 1). De ontwikkeling in Nederland weerspiegelt vooral de veranderingen in de totale flyway-populatie, die sinds 1995 met een derde afnam. De Kleine Zwanen verschijnen tegenwoordig later in het najaar en

Figuur 2. Aantallen Kleine Zwanen en Wilde Zwanen in Nederland in januari, onderscheiden naar aantallen op de grotere wateren (monitoringsgebieden in wetlands), in het agrarisch gebied (monitoringsgebieden ganzen en zwanen) en het aantal dat enkel bij de midwintertelling werd geteld (2021 voorlopig). Bij beide soorten zien we het belang van de aantallen in het agrarisch gebied. Vooral van Wilde Zwaan worden bij de midwintertelling relevante aantallen (laatste vijf jaar gemiddeld 24% van het totaal) buiten de monitoringsgebieden geteld.

uiteindelijk in kleinere aantallen. In de afgelopen winters werden in januari gemiddeld nog maar 3500 Kleine Zwanen geteld (figuur 2). Vergelijkbare ontwikkelingen zien we op de Britse Eilanden, waar ze Ierland inmiddels vrijwel links laten liggen en steeds minder talrijk worden op de Engelse pleisterplaatsen. De afname bij ons staat dus niet op zichzelf.

Verschuiving naar het oosten

Dankzij de internationale tellingen en langlopend onderzoek van onder andere het NIOO in Wageningen en de Engelse Wildfowl en Wetlands Trust komen de bevindingen van de zwanentellingen niet helemaal uit de lucht vallen. Tegenover de afname van Kleine Zwanen in het westelijk deel van het winterreeaal staat een duidelijke toename in Duitsland. Vooral de noordelijke deelstaten Nedersaksen en Sleeswijk-Holstein zijn belangrijk geworden. In recente jaren namen de aantallen in Sleeswijk-Holstein tijdens in februari-maart zelfs toe tot bijna 7000 Kleine Zwanen (gegevens Ornithologische Arbeitsgemeinschaft Schleswig-Holstein).

De afnames en verplaatsingen van Kleine Zwanen in Nederland zijn dus onderdeel van een veel grotere verschuiving. Die werd recent in kaart gebracht door Rascha Nuijten van het NIOO. Ze gebruikte de gegevens van ruim 4.800 Kleine Zwanen die vanaf 1970 een kleuring om hun poot en/of hals kregen. Menig watervogelteller heeft weleens zo'n ring afgelezen, ingevoerd via de app BirdRing of de website geese.org en droeg zo bij aan dit onderzoek. Op basis van tienduizenden aflezingen toonde Nuijten aan dat Kleine Zwanen hun winterverblijf in de afgelopen vijftig jaar meer dan 600 km oostwaarts opschoven. Deze oostwaartse verschuiving is vooral te verklaren door de hogere wintertemperaturen en een verschuiving van de nul graden isotherm. De Kleine Zwaan is niet de enige die deze trend volgt, ook de twee andere soorten van het illustere lijstje van afnemende ganzen en zwanen vertonen dit gedrag. Kleine

✚ De Europese populatie Wilde Zwanen groeit spectaculair.
Foto: Arie Ouwerkerk

✦ De midwintertelling in januari 2021 leverde bovengemiddeld veel Kieviten op.

Foto: Hans Gebuis

Rietganzen blijven tegenwoordig voornamelijk in Denemarken overwinteren, terwijl Taigarietganzen nog nipt het oosten van Duitsland halen, maar ten westen van de Elbe al een dwaalgast zijn geworden.

Verder lezen:

- Laubek *et al.* 2019. Whooper Swan *Cygnus cygnus* January population censuses for Northwest Mainland Europe, 1995–2015.
- Beekman *et al.* 2019. Long-term population trends and shifts in distribution of Bewick's Swans *Cygnus columbianus bewickii* wintering in northwest Europe
- Nuijten 2020, proefschrift 'Bewick's Swans in a changing world'

Alle publicaties zijn via Google te vinden en vrij toegankelijk.

— **Kees Koffijberg, Erik van Winden & Albert de Jong**

Vogels in Limburg (België)

Na jaren noeste arbeid ligt er *Vogels in Limburg*. Deze avifauna biedt een uitgebreid overzicht van de kennis over vogels in de Belgische provincie Limburg. In meer dan 500 pagina's worden 464 (onder)soorten die er ooit werden waargenomen, besproken. De meerderheid hiervan geïllustreerd met foto's genomen in Limburg. De gebruikte gegevens gaan tot meer dan 150 jaar terug in de tijd.

Vroege vogels krijgen een fikse korting: Vanaf 22 januari kost het boek 50 euro (excl. verzending). Voor de verzending betaal je bijkomend 9,60 euro. Bestellen via www.provinciaalnatuurcentrum.be/vogelsinlimburg

Midwintertelling 2021 niet zo koud

Ieder jaar wordt in januari de midwintertelling georganiseerd. In grote delen van Europa, Azië en Afrika gaan enkele tienduizenden vogelaars tegelijkertijd op pad om watervogels te tellen. In de afgelopen jaren kreeg Afrika daarbij bijzondere aandacht in het kader van de Wadden Sea Flyway Initiative, dat vanuit Nederland wordt gecoördineerd. De midwintertelling loopt al sinds 1967 en is bedoeld om de aantallen en verspreiding van watervogels midden in de winter in één keer vast te leggen. In Nederland telt een groot deel van de deelnemers daarnaast ook maandelijks watervogels of alleen ganzen en zwanen in een telgebied. Op basis van deze gegevens worden trends bepaald en komen seizoenspatronen in beeld.

In januari 2021 deden in Nederland 1720 vogelaars mee aan de midwintertelling. Ze telden 4650 gebieden met een totale landoppervlakte van 20.000 km². Het telweekend van 16 – 17 januari werd gekenmerkt door een laagje van enkele centimeters sneeuw in grote delen van het land, maar was met temperaturen net boven 0 graden Celsius niet zo heel koud. In totaal werden 5.650.000 watervogels geteld. Ten opzichte van de vijf voorgaande seizoenen ligt dit in dezelfde orde van grootte (alleen in 2019 lag het aantal 10% lager).

De top-3 bestond uit Kolgans (850.000), Brandgans (750.000) en Smient (730.000). De vorstgevoelige steltlopers deden het goed: opvallende uitschieters ten opzichte van de voorgaande 5 jaren waren Kievit 289.000 (vergelijkbaar met 2020) tegen 208.000 gemiddeld, Kemphaan 2100 tegen 1030, Watersnip 1800 tegen 1230. De algemene meeuwen zaten echter onder het gemiddelde, met bijvoorbeeld Zilvermeeuw 69.000 tegen 112.000 en Grote Mantelmeeuw 2650 tegen 6400.

Naar schatting verblijven er midden in de winter zo'n 7,5 miljoen watervogels in Nederland. Daarmee is ons land één van de dichtstbevolkte overwinteringsgebieden in Europa.

Na zijn pensionering als conducteur bij de NS, dook gepassioneerd vogelaar Hans Donkers (Roosendaal, 1955) vol op de determinatie van opperarmbeentjes van vogels in braakballen en andere prooiresten van roofvogels en uilen. 'Niemand bleek mij daarbij te kunnen helpen, dus heb ik zelf maar een referentiecollectie opgebouwd.'

Een uilenbal als foto van het landschap

Over Rob Buiter

Wetenschapjournalist Rob Buiter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars.

In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld.
Foto's Rob Buiter

Het najaar is een schrale tijd voor een verzamelaar van braakballen van bosuilen. 'De vogels zijn nu druk met het verdedigen van hun territorium', weet Hans Donkers. 'Normaal hebben ze een paar vaste 'nachtroestplaatsen' in hun territorium, veilige plaatsen waar ze 's nachts pauzeren en in alle rust hun prooi kunnen verorberen. Omdat Bosuilen gewoontedieren zijn, kunnen dergelijke plaatsen veel braakballen opleveren. Maar nu zwerven ze veel meer langs de randen van hun territorium, om indringers weg te houden. Rondlummelen is er nu even niet bij. De braakballen liggen nu veel meer verspreid.'

Maar Donkers is niet voor één gat te vangen. Op een locatie in de Rucphense Bossen heeft hij het geluk een beetje naar zijn hand gezet. 'Kijk, als je de onderste dikkere takken van zo'n vrij jonge grove den in een perceel met weinig ondergroei een beetje vrijmaakt, door de dunne zijtakjes af te breken, dan heeft een Bosuil een goed aanvliegbare uitkijkpost, waar de prooi en goed zichtbaar zijn.' Bij een van de eerste door hem 'geprepareerde' uitkijkposten is het

inderdaad raak. Tussen het verregende strooisel herkent hij direct een druipnatte braakbal. Het kleinood verdwijnt in een plastic zakje en gaat mee naar huis voor nader onderzoek.

Iets verderop, in een landgoedbos vol oude en jonge eiken, heeft Donkers weer geluk. Uit een behoorlijk verregende uilenbal steekt de overduidelijke onderste helft van een vogelpoot, nog met tenen eraan. 'Helaas ontbreken de voor mij goed herkenbare botjes. Daarom houd ik het bij dit pootje voor nu even op een gewichtscategorie. Het zal een Spreeuw of lijster zijn geweest.'

Onder een verlaten havikshorst veert Donkers echt op. 'Kijk, da's 'ne goeie: een humerus!', roept hij enthousiast met een mengeling van West-Brabants en Latijn. 'Deze is van een tamme duif of een Holenduif. Die hebben overlappende maten. Hier ligt er ook nog een van een Kauw of een Ekster. Die kan ik thuis met de schuifmaat erbij wel op naam brengen. Dit soort plekken zijn ook buiten het broedseizoen de moeite van het afspeuren waard omdat in

de loop van de tijd de nesten in verval raken. Botjes en soms ook ringen zakken dan nog wel eens door de nestrand. Vooral nesten die van ouderdom of door storm op de grond terecht komen kunnen een schat aan materiaal opleveren.'

Referentiecollectie

De 'humeri' of opperarmbeentjes zijn de afgelopen tien jaar hét specialisme van Donkers geworden. 'Tien jaar geleden kreeg ik van mijn werkgever, de NS, de kans om met vervroegd pensioen te gaan. Die heb ik met beide handen aangegrepen. Met mijn nieuwe vrije tijd besloot ik om mij op de roofvogels en uilen in de omgeving te storten. In een wijde boog rond mijn woonplaats ben ik braakballen en prooiresten gaan zoeken. In de nestomgeving van Buizerd, Havik of Sperwer zijn vaak humeri te vinden. In braakballen van roofvogels vind ik, vanwege de sterke spijsverteringssappen, zelden onbeschadigde humeri. Een kleine prooi nemen ze in zijn geheel mee naar het nest, maar zware prooien als Houtduif, Wilde Eend of Fazant plukken ze doorgaans op de plek waar ze hem vangen en dan gaat alleen de bout mee naar het nest. Een geheel bevederde, zware prooi zorgt denk ik voor teveel luchtweerstand. Vandaar dat ik bij

de nesten relatief vaak opperarmbenen vind. Omdat in de literatuur maar weinig te vinden bleek over de identificatie van die botjes op soortniveau, ben ik zelf maar begonnen met het aanleggen van een referentiecollectie.'

Omdat maar weinig te vinden bleek over identificatie op soortniveau, ben ik zelf maar begonnen met het aanleggen van een referentiecollectie

Bot met zeggingskracht

Weer thuis in Roosendaal laat Donkers zien wat die 'referentiecollectie' inmiddels behelst: drie grote bakken, met van die laatjes waar andere mensen hun schroefjes, moertjes en boutjes in bewaren, nu gevuld met honderden botjes. 'Die allerkleinste zijn van Goud- en Vuurgoudhaantjes. Dat zijn de enige opperarmbeentjes die minder dan 10 mm lang zijn. Daar zit geen overlap in met andere soorten.'

In de kop van de opperarmbeentjes zit de meeste zeggingskracht, weet Donkers. 'Aan de zogeheten proximale kant, dus de kant het dichtst bij het lichaam, zit die grote kop waar de vliegspier aan vast zit. Krachtige, wendbare vliegers als

Gierzwaluw, Houtduif of Slechtvalk hebben een robuust opperarmbeen met een bredere kop die voldoende ruimte biedt voor de aanhechting van de krachtige vliegspieren. Van minder intensieve vliegers als rallen en hoenders of vogels met een, in verhouding tot hun gewicht, lage vleugelbelasting zoals bijvoorbeeld uilen en meeuwen zijn de humeri relatief lang en slank met een smaller proximale gedeelte. De vorm van de humerus geeft dus al informatie over de soortgroep.'

Los van de anatomie van een vogel en de informatie die hij uit de details van het bot haalt, is Donkers vooral enthousiast over het plaatje dat hij van het landschap krijgt, nu hij steeds meer prooiresten van roofvogels en uilen op naam kan brengen. 'Een Bosuil heeft, zeker bij een hoge dichtheid, een relatief klein territorium, dus dan vind je in de braakballen een mooie dwarsdoorsnede van de plaatselijke vogelbevolking. In het menu van een Bosuil met een territorium in de bosrand, grenzend aan cultuurland met boerderijen en paardenstallen kom je vaker soorten tegen als Boerenzwaluw, Huismus, Heggemus en Groenling. In uitgestrekte naaldhoutcomplexen zie je vooral mezen, vinken en Roodborst. Op twee verschillende nachtroestplaatsen in de buurt van een kippenhouderij vond ik in één jaar alleen al de resten van 69 bruine ratten. Op die manier is een braakbal eigenlijk een soort plaatje van de omgeving.'

De collectie van Donkers bevat nu in totaal bijna 700 opperarmbeentjes, verdeeld over 80 vogelsoorten. En nog iedere dag komen daar botjes bij. In het jongste nummer van Limosa (jaargang 94: 3) publiceerde Donkers zijn voorlopige tabel met de maten van de verschillende soorten, 'voor wie zelf ook de botjes uit een braakbal op naam wil brengen. En als mensen nog opperarmbeentjes van dode vogels hebben – de rest mogen ze houden – dan houd ik mij daar zeker voor aanbevolen', voegt Donkers daar nog aan toe. 'Helemaal als het vogels zijn waar ik minder dan tien voorbeelden van in de collectie heb, of zelfs helemaal geen. Ik ben waarschijnlijk één van de weinige mensen die je blij kunt maken met een dode mus.'

✦ Hans Donkers specialiseerde zich in het herkennen van opperarmbeentjes of 'humeri' in prooiresten.

Halsbandparkieten: afname binnen toename?

De eerste Halsbandparkieten broedden in 1968 in Nederland. Sindsdien heeft de populatie zich steeds verder uitgebreid. Met het monitoringsproject Punt Transect Tellingen (PTT) brengen we niet alleen in kaart hoe de aantallen zich ontwikkelen, maar ook hoe de soort zich de laatste decennia steeds verder over de Randstad heeft verspreid.

De PTT wintertelling lijkt op het eerste gezicht een nogal log vehikel om de groei van de Nederlandse populatie Halsbandparkieten vast te leggen. Voor zeldzame soorten, zoals de Halsbandparkiet tot in de jaren negentig, levert deze telling namelijk ietwat onzekere gegevens, omdat de telpunten slechts eenmaal per jaar worden geteld (tussen 15 december en 1 januari gedurende vijf minuten) en niet echt gelijkmatig over het land verspreid liggen. Zodra een soort echter algemener wordt, overklast PTT bijna alle andere telprojecten door zijn eenvoud, standaardisatie en de lange looptijd van inmiddels 43 jaar.

Uitbreiding van het verspreidingsgebied

Halsbandparkieten werden al in het eerste PTT-jaar, 1978, waargenomen in een Rijswijks park, dat een tijdje de enige locatie van belang zou blijven. In 1991-2000

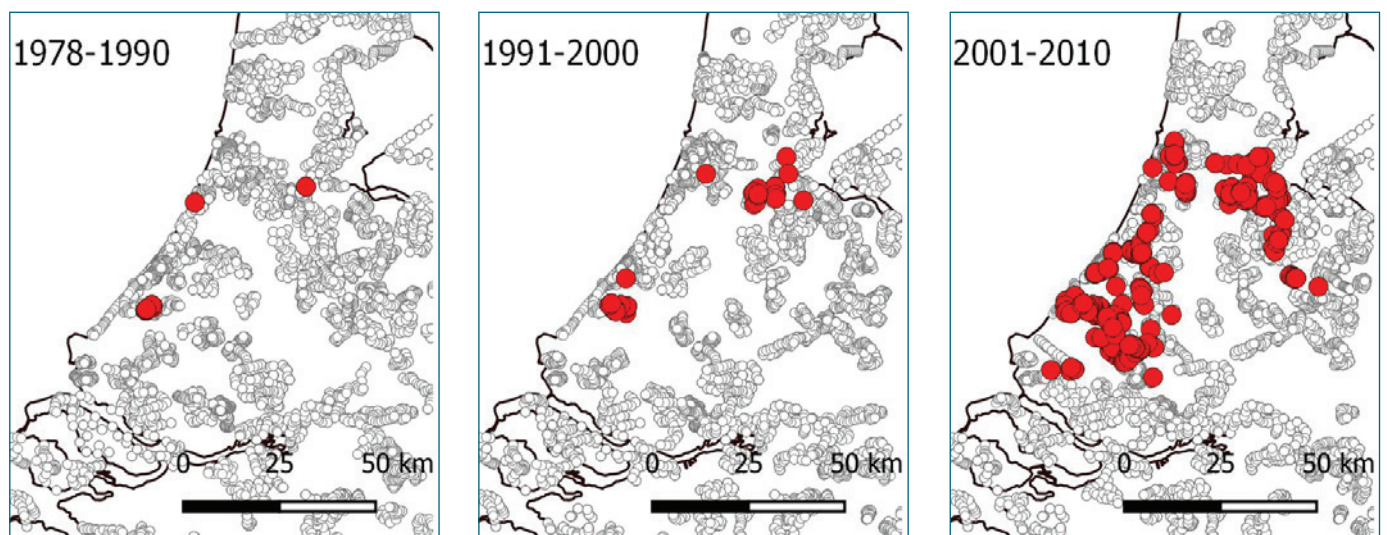
kwam Amsterdam daarbij (figuur 1). In de volgende periode werden ook op PTT-routes in Rotterdam, Den Haag en Utrecht waarnemingen gedaan. In 2011-2020 vond vooral uitbreiding plaats in het noorden tot aan Alkmaar en Hoorn en in het zuidwesten tot in Dordrecht. Ook tot ver buiten dit gebied zijn wel waarnemingen gedaan, maar die hadden een incidenteel karakter en worden hier verder niet besproken.

Zoals de kaartjes laten zien, verliep de uitbreiding exponentieel, waarbij het areaal per periode ongeveer verdubbelde. Je zou verwachten dat dan ook de aantalsontwikkeling exponentieel verloopt, maar dat blijkt niet helemaal het geval (figuur 2). Aanvankelijk verliep de groei inderdaad exponentieel, maar vanaf 2005 veranderde dit in een lineaire trend. Oftewel: tussen pakweg 1992 en 2005 vermenigvuldigde de po-

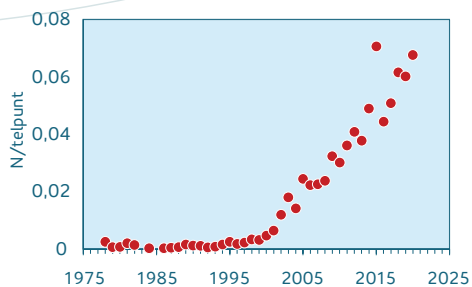
populatie zich jaarlijks met een vast percentage (26%), daarna nam dit percentage geleidelijk steeds meer af.

Dichtheden in verschillende gebieden

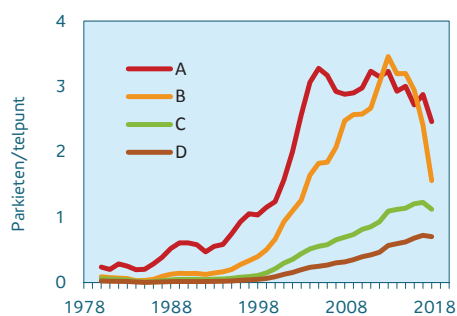
Naast dat we met de PTT-gegevens kunnen zien hoe de aantallen zijn toegenomen, kunnen we ook inzicht krijgen in hoe de dichtheid binnen het verspreidingsgebied veranderde. In figuur 1 zijn voor vier verschillende periodes de telpunten weergegeven waar Halsbandparkieten zijn waargenomen, waarbij er door uitbreiding in iedere periode extra telpunten bijkomen. In eerste instantie kan er dan een trend worden berekend die informatie geeft over de aantalsontwikkeling oftewel dichtheid in het oorsprongsg gebied. Hetzelfde kan worden gedaan voor de latere uitbreidingsgebieden (figuur 3). In de gebiedjes waar in 1978-1990 al waarnemingen werden gedaan,

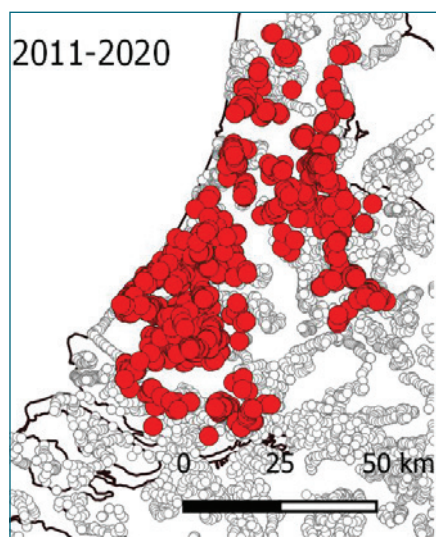
Figuur 1. Verspreiding van Halsbandparkieten op PTT-telpunten (rood) per periode. De grijze cirkels zijn de telpunten op routes die wel werden geteld, maar waar geen parkieten zijn gezien.

Figuur 2. Toename van de Halsbandparkiet in het PTT van 1978-2020, waarbij het gemiddelde aantal waarnemingen van alle getelde punten wordt weergegeven.

Figuur 3. Trend van de Halsbandparkiet binnen het oorsprongsgebied 1978-90 (A) en in gebieden die in 1991-2000 (B), 2001-2010 (C) en 2011-2020 (D) werden gekoloniseerd. Weergegeven is het voortschrijdend gemiddelde over vijf jaar.

⤴ Vrouwetje Halsbandparkiet
Foto: Jelger Herder

Halsbandparkieten wegen slechts 120 gram, ondanks dat hun geluidsniveau meer zou doen vermoeden. Ze leven deels in groepen en verzamelen 's avonds vaak op gemeenschappelijke slaapplekken. Rond eind maart leggen ze 2-6 eieren in een boomholte en brengen eenmaal per jaar jongen groot, wat niet vreemd is gezien de lange periode (70 dagen) tussen eileg en uitvliegen. Vooral de tijd die jongen in het nest verblijven is extreem lang (45 dagen) ten opzichte van andere vogels van deze grootte (3x langer dan veel zangvogels en 2x langer dan bijvoorbeeld spechten). Gemiddeld worden in zowel gebieden waar de soort 'oorspronkelijk' voorkomt als in nieuw gekoloniseerde gebieden ongeveer 1.4 jongen per broedgeval grootgebracht. Vergeleken met andere soorten van deze grootte is dat weinig, maar het volstaat ruimschoots om, zonder excessieve sterfte, de populatiegroei in Nederland te verklaren.

waren ieder jaar vogels present en begonnen de aantallen begin jaren negentig te groeien, om al rond 2005 af te vlakken en later zelfs iets te dalen. In het gebied waar in 1991-2000 Halsbandparkieten zijn gezien, en de vogels zich dus later vestigden, groeiden de aantallen iets langer door en werd het maximum iets later bereikt. Ook hier is de laatste jaren sprake van een zelfs vrij scherpe daling. Op de punten waar ze zich later vestigden, in 2001-2010 en 2011-2020, verloopt de toename langzaam en blijven de dichtheden waarschijnlijk lager. Ook hier lijken de aantallen in de laatste jaren iets lager te worden.

Suboptimaal habitat

Hoe dit alles te duiden? Het lijkt erop dat tot ongeveer 2000 de beste gebieden werden bezet, waar later de hoogste dichtheden werden bereikt. Bij de latere uitbreiding werd vermoedelijk suboptimaal habitat bezet, waardoor de gemiddelde dichtheid lager bleef en reproductiesucces afnam. Dit kan de vertraagde populatiegroei na 2005 in figuur 2 verklaren.

Het is frappant dat sinds 2015 in het hele verspreidingsgebied de aantallen per teelpunt afnemen. Dit kan duiden op stabilisering van de dichtheid, waarbij de populatie

vaak eerst kort over de top schiet. Het kan echter ook betekenen dat de habitatkwaliteit achteruitgaat, waar wel meer stadsvogels mee te kampen hebben. Vooral nog wordt zo'n eventueel kwaliteitsverlies goed verborgen gehouden door het grote gebied dat de parkieten nog kunnen koloniseren en waardoor het getelde aantal vogels nog steeds toeneemt. Al rijst wel de vraag waarom ze zich niet zo zeer richting het oosten lijken uit te breiden. Ze komen niet voorbij Utrecht en Hilversum, terwijl de uitbreiding naar het noorden en zuiden zonder enige weerstand lijkt te verlopen. Utrecht bereikten ze dan wel via de bomenrijke veld, maar wellicht houden ze niet van al te veel bos.

Hoe het verder zal gaan leert de tijd, maar niet vanzelf: de patronen, zoals in dit artikel zijn belicht, kunnen we alleen ontdekken door de inzet van de vele tellers, waarbij tellingen zonder parkieten even belangrijk zijn als die waar ze wél zijn gezien. Wie mee wil helpen kan naar de website om vacante routes te zoeken of neemt contact op via de mail met willem.vanmanen@sovon.nl.

— Willem van Manen

Vogels tellen: je hoeft er de wijk niet voor uit...

Vogels kijken en tellen was nog nooit zo dichtbij, mede doordat we vanwege de pandemie vaker thuis waren. Je kunt al in je tuin en wijk beginnen. We zetten een paar (tel)projecten voor je op een rijtje.

Nocmig

Een behoorlijk nieuw fenomeen is het opnemen van nachtelijke vogelgeluiden. Sinds enkele jaren is een klein, maar groeiend clubje 'nocmiggers' (noc mig staat voor nocturnal migration, dus nachttrek) actief met het opnemen van nachtelijke vogelgeluiden tijdens de voor- en najaarstrek. Een nachtelijke variant van trektellen dus. Op de website trektellen.nl zetten fanatieke nocmiggers de resultaten van hun geluidsopnamen. De aantallen van de opgenomen vogelroepjes zijn natuurlijk maar een fractie van wat er daadwerkelijk aan exemplaren overvliegt. Toch blijft het verbazingwekkend dat zoveel verschillende soorten en grote aantallen vogels in het donker over ons land trekken.

Wat heb je nodig? Een goede microfoon en opnameapparatuur, een tuin (liefst zonder te veel bijgeluiden als druppende kranen, ruziemakende burens, verkeer of kwakende kikkers), wat tijd om de geluiden terug te luisteren en te koppelen aan een soort.

- › Op trektellen.nl is een Engelstalige handleiding (2018) te vinden. Via de hashtag #nocmig zijn de resultaten op social media te volgen.

« *Opstelling van een microfoon tijdens een heldere nacht: prima weer voor het opnemen van trekvogels.*

Foto: Joost van Bruggen

Jaarrond Tuintelling

Al bijna 7 jaar tellen duizenden natuurliefhebbers alles wat er in hun tuin zoemt, fladdert, vliegt, kriebelt en zingt in het kader van de Jaarrond Tuintelling. Een laagdrempelig telproject van verschillende natuurorganisaties waarvoor je – letterlijk – het huis niet uit hoeft. De tellingen leveren elk jaar leuke resultaten op en op den duur zijn er ook allerlei patronen te ontdekken. Zo kan bijvoorbeeld opgemerkt worden of bepaalde vogels, zoals Tjiftjaf en Zwartkop, vroeger of later terugkeren dan normaal of vaker in de winter in Nederland blijven hangen.

- › Op tuintelling.nl kun je precies zien hoe jij in je achtertuin kan tellen.

» *Zwartkoppen zijn 's winters uiterst schaarse tuingasten.*

Foto: Martin van der Schalk

MUS

Met drie fietsrondjes door de wijk dragen honderden vogelaars bij aan een scherp beeld van vogels in dorpen en steden. Voor het Meetnet Urbane Soorten worden ruim 800 postcodegebieden verspreid over het land geteld. Het enige dat je er voor nodig hebt is een verrekijker, een opschrijfboekje en pen (of nog makkelijker: voer je gegevens rechtstreeks in via de app Avimap), een fiets en liefst een beetje aardig weer. Op 8 tot 12 telpunten noteer je in exact 5 minuten elke vogel die je hoort of ziet en die binding met het gebied heeft. Omdat er op allerlei plekken zo systematisch wordt geteld, kunnen de gegevens landelijk vergeleken worden. Zo kon de snelle afname van de Merel in 2016-2019 duidelijk in kaart gebracht worden; als gevolg van het Usutu-virus zette de afname in het zuiden in en was daarna steeds noordelijker te zien.

- › Kijk op sovon.nl/mus voor alle informatie over dit laagdrempelige telproject.

✦ *Misschien is het postcodegebied van je wijk nog wel vacant*
Foto: Peter Eekelder

Slaapplaatstelling

Mazzelaars weten om de hoek een slaapplaats van Ransuilen, Halsbandparkieten of Eksters te vinden. Voor een slaapplaatstelling van Aalscholvers, Grote Zilverreigers of Wulpen zullen de meesten van ons echter wel een iets groter ommetje moeten maken. Slaapplaatstellingen hoeven niet veel meer dan een uur te kosten en vinden vaak rond het invallen van de nacht plaats (maar voor ochtendmensen kan dit ook meestal rond zonsopgang!). Voor de meeste soorten wordt maximaal tweemaal per jaar geteld. Ze leveren belangrijke aantalsgegevens op van soorten die overdag moeilijk te tellen zijn en geven een interessant inzicht in een minder bekend deel van de levenscyclus van vogels.

- › Kijk op sovon.nl/slaapplaatstelling welke soorten gevolgd worden en jij kunt gaan tellen.

✦ *Handteltertjes zijn erg handig bij het tellen van een slaapplaats.*
Foto: Peter Eekelder

LiveAtlas

LiveAtlas is de nieuwste telling in het rijtje. Bij het verzamelen van gegevens voor de Vogelatlas ontstond de behoefte om het hele jaar door streeplijsten te kunnen maken. Wereldwijd is dat de meest gebruikte manier van vogels tellen. Met LiveAtlas kun je naast een telling van een uur in een km-hok ook op een eigen gekozen route een lijstje bijhouden. Dat kan dus al met een wandeling vanaf huis. Ideaal voor alle vogelaars die hun waarnemingen zo willen vastleggen dat ze ook geschikt zijn om patronen mee te ontrafelen. Er worden al meteen interessante fenomenen zichtbaar. Zo waren invasies van Gaaien, Pimpelmezen en het achterblijven van aantallen Goudhaantjes dit najaar bijvoorbeeld meteen goed te volgen via de trefkansfiguren op de website.

- › Op sovon.nl/liveatlas staat precies beschreven hoe je mee kunt doen.

✦ *Erg weinig Goudhaantjes in het najaar van 2021.*
Foto: Hans Schekkerman

Hulde voor Jan Beekman en Vincent Sanders

Op 18 november werden zowel Jan Beekman als Vincent Sanders gehuldigd door Sovon. Jan werd door de jury uitgekozen als Vrijwilliger van het Jaar 2021. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een 'supervrijwilliger' voor diens jarenlange, buitengewone inzet. Jan ontving een prachtig schilderij van Knobbelzwanen van Elwin van der Kolk. Vincent ontving als starterstalent de Stimulansprijs voor zijn bijzondere inzet en enthousiasme. Hij ontving een uitgebreid boekenpakket als prijs.

✦ Jan Beekman (rechts) ontvangt uit handen van juryvoorzitter Ben van Os het schilderij van Elwin van der Kolk.
Foto: Karen Blaakmeer

Vrijwilliger van het Jaar 2021

Jan Beekman werd voorgedragen door de Avifauna Groningen. Hij doet als coördinator van de zwanenwerkgroep al sinds 1979 onderzoek naar Knobbelzwanen. Beekmans langlopende onderzoek met behulp van ringen en halsbanden heeft al veel inzichten opgeleverd over de ontwikkelingen van de Knobbelzwaan in de provincie en daarbuiten. Het wordt gebruikt om de soort te kunnen beschermen tegen verstoring en afschot. Voor zover bekend is dit het langstlopende onderzoek naar deze soort.

De jury was onder de indruk van de toewijding van Beekman aan het onderzoek maar ook van zijn enthousiasme om voorlichting en uitleg te geven. Zo weet hij ook jeugdige vogelaars te betrekken en licht hij het onderzoek ook via lezingen, op twitter en via andere media toe. Naast het zwanenonderzoek is Beekman ook actief als coördinator van allerlei broedvogeltellingen in het Zuidlaardermeer-gebied en neemt hij deel aan tal van andere telprojecten.

Stimulansprijs

Vincent Sanders (27) uit het Gelderse Kekeerdome ontving de Stimulansprijs. Deze prijs is de erkenning voor zijn actief coördinerende en wervende rol bij broedvogeltellingen in de Gelderse Poort. Vincent doet dit sinds een paar jaar, maar hij blinkt echt uit in enthousiasme en doorzettingsvermogen. Ondanks zijn jonge leeftijd houdt hij zijn telgroep op een prettige manier bij de les en zorgt dat de broedvogeltellingen in de Millingerwaard tip-top op orde binnenkomen bij Sovon.

✦ Vincent Sanders wint Stimulansprijs 2021.
Foto: Harvey van Diek

De uitgebreide juryrapporten zijn terug te lezen op de website: sovon.nl/super

Nieuw seizoen podcast Vogelverhalen

In de nieuwe aflevering van de podcast Vogelverhalen gaan Marcel en Marwa op zoek naar de geheimzinnige Wespendif. Te beluisteren via je favoriete podcast-app, of via de link achter deze QR-code.

Landelijke Dag voor de tweede keer online

Opnieuw was er dit jaar een online Landelijke Dag. In drie livestreams op YouTube was een afwisselend programma te zien met lezingen en interviews met auteurs van vogelboeken.

Zo'n 700 mensen keken zaterdag 27 november live mee naar de lezingen over onder andere roofvogels en insectenetende zangvogels. Tussen de lezingen door kon je je laten bijpraten door onze optiekpartners over de nieuwste modellen kijkers en telescopen.

De lezingen zijn terug te kijken op sovon.nl/ld

Lezingen volgen van achter de laptop

Rob Buijer in gesprek met Ruud Foppen over *Verschenen of verdwenen* en Eric Marteyn over *de Avifauna Zeelandica*.

In de zalen van de Reehorst zijn drie studio's ingericht voor het uitzenden van de livestreams.

Door het ontbreken van alle bezoekers, was er ruimte voor wat ontspanning

Foto's: Harvey van Diek

Limosa 94.3 is uit

Het nieuwste nummer van Limosa bevat artikelen over het gebruik van nestcamera's bij Wespddieven, opperarmbenen als determinatie van prooien in braakballen, pesticiden in Boerenzwaluwen, broedende Lachsterns in Nederland en Boomleeuweriken buiten hun traditionele leefgebieden.

'Big brother' bij Wespddieven

Het gebruik van wildcamera's bij nestonderzoek heeft zijn vlucht genomen. In de bossen van Friesland worden ze ingezet om de broedbiologie van Wespddieven te onderzoeken. Dat geeft inzicht in de verdeling van de broedzorg tussen man en vrouw Wespddief, hoeveel en hoe vaak prooi wordt aangevoerd, en ook hoe Boommarkers jonge Wespddieven in een mum van tijd van het nest verwijderen. Zeker voor een heimelijk levende soort als de Wespddief biedt dat nieuwe inzichten.

Opperarmbenen scoren

Het opperarmbeen, de humerus, van een vogel is een kenmerkend en stevig vleugelbot dat het schoudergewricht met de arm- en handvleugel verbindt. De robuuste structuur maakt dat de humerus van prooidieren relatief vaak ongeschonden teruggevonden wordt in braakballen van uilen, bij roofvogelnesten en in nestkasten. Hans Donkers legde een imposante verzameling

opperarmbenen aan en gebruikte die als hulpmiddel bij het identificeren van prooien, waardoor hij veel meer prooien op naam wist te brengen dan voorheen. In deze Limosa een prachtige uiteenzetting van dit stukje vindingrijk pionierswerk.

Verder in Limosa 94.3

Een fraai artikel over onderzoek dat laat zien dat niet-uitgekomen eieren, dood gevonden jongen en een adult van de Boerenzwaluw in totaal 14 verschillende werkzame stoffen van pesticiden bevatten. Korte bijdragen zijn er over broedende Lachsterns op de Marker Wadden en territoria van de Boomleeuwerik op onverwachte plekken buiten de zandgronden.

Lid worden?

Lees Limosa! Word Pluslid van Sovon en ontvang voortaan naast Sovon-Nieuws ook Limosa thuis! sovon.nl/lid

Schrijven voor Limosa?

Heb je een idee voor een artikel maar geen idee of het iets zou kunnen zijn voor Limosa? Of heb je een dataset maar geen idee hoe deze te analyseren, of welke resultaten interessant zouden kunnen zijn voor een Limosa artikel? Neem dan contact op met de redactie van Limosa via de redactiesecretaris (zie mail hieronder), en we bekijken wat er mogelijk is.

— **Romke Kleefstra**
‣ romke.kleefstra@sovon.nl

Contributie 2022

Recent heeft de ledenraad ingestemd met een kleine contributieverhoging per 2022. De vorige aanpassing dateerde uit 2019. De nieuwe bedragen staan hieronder vermeld.

Lidmaatschap per 2022	Basislidmaatschap (Sovon-Nieuws, 10% korting webwinkel)	Pluslidmaatschap (Sovon-Nieuws, 10% korting en Limosa)
Normaal tarief	€ 21,50	€ 39,50
Gereduceerd tarief voor (oud) waarnemers, vogelwerkgroepleden en jongeren	€ 16,50	€ 34,50
Vogelwerkgroepen (2x Sovon-Nieuws)	€ 29,50	€ 47,50

Nieuw: Sovon-Nieuws digitaal ontvangen

Ontvang je liever geen papieren tijdschrift meer, maar wil je wel lid blijven? Met ingang van 2022 is het ook mogelijk om Sovon-Nieuws digitaal te ontvangen. Stuur hiervoor een mail met je naam en adres naar leden@sovon.nl. Let wel: de contributiebijdrage blijft hetzelfde.

Meer info over het lidmaatschap vind je op www.sovon.nl/lidmaatschap

Verschenen of verdwenen

De vogelbevolking van ons land is continue in beweging. Het boek *Verschenen of verdwenen* geeft een chronologisch overzicht

van 70 verschenen of verdwenen soort sinds 1900, waaronder spectaculaire soorten als de Grote Zilverreiger, Oehoe, Zeearend, Griel en Ortolaan. Maar niet alleen de vogelwereld en de inrichting van Nederland veranderden ingrijpend, dat geldt ook voor het kijken naar en registreren van vogels. Het boek vormt als het ware een tijdsbeeld van 120 jaar ontwikkelingen bij vogels, landschap én vogelaars.

320 pag., hardcover, Kosmos Uitgeverij

Prijs: € 50,00

Ledenprijs: € 32,50

Avifauna Zeelandica

Een 'avifauna' zoals nog niet eerder gemaakt is in Nederland. De Avifauna Zeelandica is een unieke combinatie van een traditionele avifauna (lijst) en boeiende hoofdstukken over specifiek Zeeuwse vogelonderwerpen. In een tweedelige uitgave in een luxe cassette. Verwachte verschijning is in het voorjaar van 2022. Bestel het boek nu in de webwinkel, zodat je het in huis hebt zodra het boek verschijnt. Naast de mogelijkheid tot thuisbezorging, zijn er diverse afhaalpunten in Zeeland, Brabant en Zuid-Holland.

1400 pag., hardcover, Sovon uitgave

Prijs: € 59,50

Ledenprijs: € 49,50

Voorintekeningprijs tot 1 februari 2022: € 44,50

De webwinkel van Sovon is er speciaal voor leden, vrijwilligers en iedereen die meer wil weten over vogels en vogelonderzoek. Leden krijgen 10% (of meer) korting. Je bent al lid vanaf € 16,50 per jaar: ga voor meer info naar sovon.nl/lidmaatschap.

Veldgids Vogels Vergelijken

Een must voor iedere vogelaar. Met deze vogelgids leer je gemakkelijk hoe je vogelsoorten die op elkaar lijken uit elkaar kunt houden. Hoe zie je bijvoorbeeld dat het een Zanglijster is en geen Grote Lijster? En waarom is dat een Glanskop en geen Matkop? Het boek bevat 200 soorten en honderden duidelijke tekeningen van Elwin van der Kolk. Via QR-codes kun je de bijbehorende vogelgeluiden beluisteren en meer informatie vinden.

224 pag., hardcover, KNNV Uitgeverij

Prijs: € 29,95

Ledenprijs: € 26,95

Recent verschenen

Vogels van de wereld

Vogels van de wereld is samengesteld door natuurfotografen Chris Gatum en David Allen Sibley. Met hun onalledaagse kijk en deskundigheid hebben zij onze gevederde vrienden weten vast te leggen in poses die je nog nooit eerder hebt gezien. De foto's zijn voorzien van anekdotes, wetenschappelijke namen, locaties en alle technische details. Met voorwoord natuurfotograaf en schrijver Erik Ruiterman.

192 pag., € 17,50, Kosmos Uitgevers

Ecologie en verplaatsingspatroon van de IJsvogel

Frans van Erve en Henk Moller Pillot besloten na de ijskoude winter van 1963 om achter IJsvogels aan te gaan. In 1965-72 volgden ze 250 nesten en ringden ze 1800 nestjongen. Vijftig jaar na dato hebben ze hun gegevens geanalyseerd, samen met ringgegevens elders uit Nederland en België. Dat resulteerde in een interessant en fraai vormgegeven boekje over deze verrassend weinig onderzochte soort.

96 pag., € 17,50, Picture Publishers

Vogels De veranderende kijk op vogels in de kunst

In *Vogels* vertelt ornitholoog Roger Lederer hoe vogelafbeeldingen de laatste vierhonderd jaar zijn veranderd, en is het werk van veertig van de grootste kunstenaars verzameld – van Frans Snyders, Melchior d'Hondecoeter, John James Audubon en Edward Lear, tot hedendaagse kunstenaars als Elizabeth Butterworth en Lars Jonsson.

224 pag., € 39,95, Noordboek HL Books

Geluk is een vogel

In *Geluk is een vogel* vertelt Aaldrik Pot over zijn avonturen in het veld met ruim dertig soorten en gaat in op de vraag hoe wij ons als mens verhouden tot deze prachtige wezens. Het boek is een bundeling van columns uit het Friesch Dagblad.

192 pag., € 24,95, Uitgeverij Kleine uil

De steenuil

Ronald van Harxen, een van de drijvende krachten achter het Steenuilenoverleg Nederland (STONE), laat ons kennismaken met dit bruingevlekt bolletje veren. Je vindt hem vooral in kleinschalig agrarisch landschap en met zijn tweeëntwintig centimeter is het ons kleinste uiltje. *De steenuil* is deel 23 in de Vogelserie van Atlas Contact.

208 pag., € 22,99, Uitgeverij AtlasContact

De scharrelaar Vogeltijdschrift voor lezers 2021/2

In deze editie verhalen en beschouwingen over vogels in binnen- en buitenland van Hay Wijnhoven, Marja Vuijsje, Alexander Reeuwijk, Marijn O'Hanlon, Remco Daalder, Paul Q. de Vries, Kees Camphuysen en Saskia van Loenen. De illustraties zijn dit keer van Sabine Liedtke.

136 pag., € 14,99, Uitgeverij AtlasContact

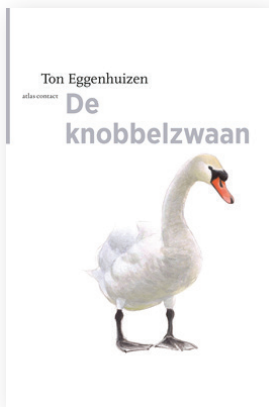

Handboek Meeuwen van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten

Adriaens, Muusse, Dubois en Jiguet brengen een veelomvattende en moderne determinatiegids voor alle 44 soorten en ondersoorten meeuwen.

Het herkennen van soms sterk gelijkende soorten en ondersoorten wordt mogelijk gemaakt door deze naast elkaar te vergelijken. Alle belangrijke kenmerken worden aangeduid op meer dan 1200, zorgvuldig gekozen foto's, waardoor ook het op leeftijd brengen mogelijk is.

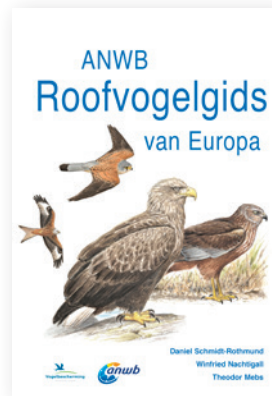
320 pag., € 34,90, Noordboek Natuur

De knobbelzwaan

De Almeerse stadsecoloog Ton Eggenhuizen is een professionele liefhebber van knobbelzwanen. Eggenhuizen laat zien dat Knobbelzwanen juist in de stedelijke omgeving goed in staat zijn hun natuurlijke gedrag te vertonen, en zich te handhaven. *De knobbelzwaan* is ook een hartstochtelijk pleidooi voor het waarderen van de stadsnatuur.

272 pag., € 24,99, Uitgeverij AtlasContact

ANWB Roofvogelgids van Europa

Mebs, Schmidt-Rothmund en Nachtigall zetten de kenmerken van 39 roofvogelsoorten in Europa overzichtelijk en eenvoudig terug te vinden op een rij. Er zijn uitvoerige beschrijvingen van habitat, verspreidingsgebied, jachtstijl, broedgedrag etc. Het boek is rijk geïllustreerd met kleurenfoto's, tekeningen en verspreidingskaarten.

248 pag., € 25,-, Kosmos Uitgevers

Vogelfamilies van Nederland

Marcel Boer beschrijft de Nederlandse vogelsoorten in 62 families. Als je de familie van een vogel kent, is het daarna ook makkelijker om de soort te benoemen. Aan de hand van familiekenmerken en unieke soorteigenschappen maakt dit boek je wegwijs in de vogelwereld.

364 pag., € 27,95, KNNV Uitgeverij

Zakgids roofvogels & uilen van Europa

Deze Zakgids van natuurfotograaf Lars Gejl past in elke binnenzak en maakt het je makkelijk om alle soorten roofvogels en uilen te herkennen. De gids bevat honderden nieuwe foto's en geeft compacte en overzichtelijke informatie over kenmerken.

266 pag., € 17,90, Noordboek Natuur

Vogels kijken met **TEXEL**

VOGELINFORMATIECENTRUM

Dé specialist in **verrekijkers & telescopen** voor **vogelaars** Het Vogelinformatiecentrum is **optiekpartner** van Sovon

bynolyt

TX 8x42HD eigen
TX 10x42HD Texelse kijker

meopta

OPTICS FOR BIRDERS

SWAROVSKI OPTIK

Verzendservice

Wij versturen verrekijkers door geheel Nederland. wilt u vanaf huis, online een verrekijker aanschaffen, kijk dan eens in onze webshop. Heeft u dan nog vragen, neem dan gerust contact op. Ook telefonisch of per mail kunnen wij u de verschillen goed uitleggen. Hierdoor weet u zeker dat u de juiste verrekijker of telescoop besteld.

zelf testen | deskundig advies | scherpe prijs | gratis schoonmaken

Kom langs en test zelf alle verrekijkers in onze vogelrijke tuin

www.vogelinformatiecentrum.nl

Kikkertstraat 42 1795 AE De Cocksdorp Texel
+31 (0) 222 316249 | info@natuurdigitaal.nl

VOGELINFORMATIECENTRUM TEXEL

GEHELE JAAR GEOPEND
MAANDAG T/M ZATERDAG
10.00-18.00 UUR

Meer te ontdekken.

ZEISS

Seeing beyond

ZEISS Victory SF 32

'Meer' is het sleutelwoord in natuurobservatie. Meer ontdekken, meer details zien en meer vogelsoorten identificeren aan de hand van het unieke verenkleed, kleuren en andere details. Het zeer brede gezichtsveld, de levensechte kleurweergave en unieke ergonomie van de ZEISS Victory® SF 32 maken dit mogelijk. De Victory SF 32 is zo ontworpen dat u zelfs de best verborgen vogels kunt vinden en observeren om ze duidelijk te kunnen identificeren, zowel in het riet, de struiken als het bos.

zeiss.nl/natuur

NL PURE 32
EEN MET DE
NATUUR

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK

BIRDING BREAKS

Vogel- en natuurreizen naar wereldwijde bestemmingen

Reis met ons mee!

- 100+ groepsreizen
- 22 fotoreizen
- 55 expeditiecruses
- 20 weekenden in Nederland

EEN SELECTIE VAN ONZE REIZEN IN 2022:

Gambia
€2.595,-
29 januari '22

Canarische Eilanden
€1.995,-
30 januari '22

Noord-Peru
€5.345,-
5 februari '22

Senegal
€3.345,-
14 februari '22

Marokko Easy Birding
€2.150,-
14 maart '22

Ecuador
€4.950,-
31 maart '22

Cyprus Easy Birding
€1.695,-
6 april '22

Spanje - Extremadura
€1.575,-
24 april '22

Hongarije Fotoreis
€2.095,-
12 mei '22

Vlissingen - Spitsbergen
Expeditiecruse
€2.550,-
15/26 mei '22

Roemenië Easy Birding
€1.850,-
28 juni '22

Noord-Spitsbergen
IJsberenspecial
€3.450,-
verschillende data in juni

Kijk op onze website voor het complete aanbod aan reizen!

www.birdingbreaks.nl • (020) 779 20 30 • info@birdingbreaks.nl
Kijk ook eens op onze facebookpagina voor actuele foto's en nieuws over onze reizen!

Vogel- en natuurreizen 2022

Vogels vliegen, wij niet!

Spanje	Extremadura en Gredos	jan & apr
Polen	Oderdelta en Slonsk (Zeearenden)	apr
Roemenië	Donaudelta, Vadu, Histria	apr & mei
Frankrijk	Camargue, Gorges en Causses	apr-mei
Polen	Biebrza en oerbos Bialowieza	mei
Engeland/Schotland	Farne Islands, Bass Rock, Cheviot Hills	mei & jun
Spanje	Spaanse Pyreneeën & Monegros	jun
NIEUW: Duitsland	Helgoland (vogeltrek & Jan van Genten)	sept
Zweden	Falsterbo (vogeltrek)	sept-okt
Duitsland/Polen	Havelland & Oderdelta (Grote trap & Kraanvogels)	okt
Frankrijk	Vercors & Savoie (Dwerguil, Sneeuw- & Korhoen)	okt

In Polen en Spanje ook individuele reizen en maatwerk voor eigen groepjes

agronatura.nl 085-7853820 info@agronatura.nl

BLUE ELEPHANT

VOGELREIZEN

naar droombestemmingen voor beginnende én doorgewinterde vogelaars

GROEPEN
INDIVIDUEEL
FOTOGRAFIE

www.blue-elephant.nl

HANDBOEK

Meeuwen

van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten

Inhoud: Afrika, West-Europa, Midden- & Oosten, Noord-Afrika

Noordboek Natuur

U ziet meer met veldshop.nl

optiek, ringmateriaal, audiorecorders, boeken, kleding en outdoor uitrusting

A BETTER VIEW
OF THE WORLD

MEOPRO AIR

BIRDING WITH PASSION

FEATURES

- HD** → HD OPTISCH SYSTEEM
- N₂** → MAGNESIUM BODY MET RUBBER BEKLEED
- Mg** → OPEN BRUG DESIGN
- Mg** → DIOPTRIE- EN SCHERPSTELKNOP IN ÉÉN
- → WATERPROOF, STIKSTOFGAS GEVULD

BESCHIKBARE MODELLEN

- 8x42 HD
- 10x42 HD

meopta

Technolyt®

EXPLORE MORE
AT OUR E-SHOP

WWW.TECHNOLYT.NL

Foto: Harvey van Diek

Alexander de Grote (parkiet)

De Grote Alexanderparkiet werd voor het eerst in ons land gemeld in 1990. Sindsdien is deze 'grotere broer' van de veel bekendere Halsbandparkiet met een voorzichtige opmars bezig. Hij is niet alleen anderhalf keer zo groot. De Grote Alexanderparkiet onderscheidt zich ook door zijn forsere rozebottelrode snavel en de donkerrode tot paarse schoudervlek die bij de Halsbandparkiet ontbreekt.

In de Vogelatlas (2018) wordt al een broedaantal geschat van 20-40 paren. Daarnaast zouden er in de winter tussen de 175-250 exemplaren rondhangen. De kern ligt in enkele stadsparken van Amsterdam en in Haarlem. Elders in het land zijn diverse losse meldingen bekend. Voor het eerst sinds 2014/15 worden deze winter gezamenlijke slaapplaatsen van parkieten weer geteld. De eerste landelijke telling was op 18 december, de tweede telling is op 15 januari 2022. Na afloop van de tellingen zullen we weten of het aantal Grote Alexanderparkieten verder is gestegen.

— Harvey van Diek